

DEN GRØNLANDSKE LÆRLINGEUDDANNELSE I DANMARK

Af overassistent *Aage Jegind*

I 1835 nedsattes en kommission til undersøgelse af spørgsmålet om monopolhandelens ophævelse i Grønland. I kommissionen kom man hurtigt til den erkendelse, at grønlændernes kulturelle standard var en hindring for øjeblikkelig ophævelse af statsmonopolet, og man måtte derfor overveje foranstaltninger, som kunne føre befolkningen ud af dens „umyndighedstilstand“.

I en betænkning af 29. december 1836 anbefalede formanden, konferensråd J. Collin, at grønlændere nedsendtes til Danmark for uddannelse, idet han bl. a. udtaler:

„Ved den anden af mig foreslaaede Maade, nemlig at hidkalde Grønlændere, mener jeg at endnu mere kunde udrettes.

Jeg antager, at man skulde faa unge Grønlændere, 8 til 10 ad Gangen, fleest Dreng, herved, for at lære danske Sæder og Skikke, og efter 2 eller 3 Aars Forløb vende tilbage.

De maatte aldeles ikke opholde sig samlede paa eet Sted, omendskiønt det, for at holde dem muntre, vel kunde være godt, at de undertiden kom sammen.

Bestemt at opgive, *hvor* de skulde opholde sig, derpaa kan jeg for Øieblikket ei indlade mig; man maatte vælge dygtige og retskafne Folk, blandt Haandværkere, helst dem, som arbeide i Træ eller Jern, Skolelærere, Præster, som have været Missionairer i Grønland, Søefolk; thi nyttigt kunde det vel være, om de kunde gjøre Reiser med vore Handelsskibe.“

Direktør Gede sluttede sig hertil ved at anbefale: „at overtale Forældre til Dreng af opvakt Hoved at give deres Samtykke til, at de opholdt sig her, for i nogle Aar at modtage Undervisning, og kunde de da tillige bibringes den fornødne Kundskab i et eller andet Haandværk f. Ex. Snedker-, Tømrer-, Bødker- eller Smede-Professionen, hvilke alle ere nyttige og nødvendige i Landet ...“

Allerede i 1837 ankom 7 unge grønlændere til Danmark til uddannelse. Af disse uddannedes 4 som håndværkere, og 2 fik almindelig skoleundervisning. Disse 6 øvede siden en fortjenstfuld indsats blandt deres landsmænd i Grønland. Den 7. af dem tog i 1847 studentereksamen, deltog derefter som frivillig i krigen 1848, studerede senere teologi og slesvigsk ret, men døde formodentlig ret ung her i Danmark.

Man fortsatte i nogle få år uddannelsen efter samme retningslinier, men da seminariet i Godthåb oprettedes i 1846, indstilledes hjemsendelsen.

Direktør, dr. phil. Hinrich Rink gennemførte i 1874, at arbejdet med unge grønlændere i Danmark genoptoges, og i perioden 1874-1891 uddannedes 31 til håndværkere: smede, bøssemagere, tømrere (skibstømrere), bødkere, bogtrykkere samt en enkelt til udligger (en handelsuddannelse, der tog sigte på at dygtiggøre vedkommende til at lede et udsted).

Efter Rinks afgang standsede den videregående uddannelse af grønlændere påny. Han havde i den sidste tid som direktør været genstand for voldsomme angreb fra indenrigsministeriets side, og et af de væsentligste punkter, hvor kritikken satte ind, drejede sig om hans administration af grønländerhjemmet og dermed om hans ideer om værdien af at give grønlænderne en uddannelse. Sjælen i angrebene var assistent H. Hørring, som blev dr. Rinks efterfølger som direktør for Den kgl. grønlandske Handel. En historisk og kritisk bedømmelse af problemet kan kun give dr. Rink fuld oprejsning og anerkendelse for hans store indsats på uddannelsesområdet, og fra århundredskiftet kom arbejdet da atter i gang og er siden fortsat og udvidet betydeligt. Fra 1900 indtil 2. verdenskrig uddannedes ialt 166 grønlændere i Danmark, heraf godt halvdelen som håndværkere: bødkere, tømrere og smede, 33 blev lærere og præster, og 48 modtog anden uddannelse.

Krigen standsede det rationelle arbejde, som var påbegyndt, og som iøvrigt også i slutningen af den nævnte periode omfattede unge kvinder, der navnlig uddannedes på det huslige område. Enkelte af dem gennemførte dog fuld uddannelse til jordemødre og sygeplejersker.

Ved afbrydelsen af forbindelsen mellem Grønland og Danmark i 1940 opholdt der sig her 52 unge grønlandske kvinder og 35 unge mænd, som ikke havde mulighed for at komme hjem. I Grønlands Styrelse måtte man derfor tage stilling til spørgsmålet om beskæftigelse og uddannelse af disse unge, så de - om nødvendigt - efterhånden kunne klare sig selv her på lige fod med andre borgere. Af kvinderne var de fleste husassistenter, mange blev gift, og enkelte gennemførte som nævnt jordemoder- eller sygeplejerskeuddannelse. Af de unge mænd uddannedes 8 til håndværkere, de øvrige blev i omtrent ligelig fordeling uddannet på skoler af forskellig art, f. eks. seminarier, og som butik- og kontorfolk. Med ganske enkelte undtagelser vendte alle uddannede tilbage til Grønland efter krigens afslutning.

Adskillelsesårene hidførte en bemærkelsesværdig modning af den grønlandske befolkning. Dens betydeligste kvinder og mænd ønskede nu bevidst at være medvirkende i udviklingen på de tekniske og kulturelle områder og støttedes i dette ønske af den danske administration.



Jens John Høegh på malerværkstedet.

Gæringen gav sig udtryk i nedsættelsen af kommissioner til behandling af problemerne. Kommissionen i 1946 og navnlig den store grønlandskommission af 1948 gik til bunds i disse, og uddannelsesspørgsmålet diskuteredes naturligvis også. Det blev fastslået, at selv om man måtte stræbe imod, at grønlænderne skulle have deres uddannelse i Grønland, måtte nødvendigvis nogle af de grønlandske lærlinge uddannes helt eller delvis i Danmark.

Grønlands Styrelse havde imidlertid allerede fra 1946 genoptaget arbejdet ved at henstille til de grønlandske myndigheder, at egnede lærlinge hjemsendtes hertil, og ca. 140 unge har i tiåret 1945-55 gennemført en faglig uddannelse eller er i gang dermed. Omkring 50 er vendt tilbage til Grønland og er indgået til stillinger eller har fået beskæftigelse inden for det fag, hvori de er uddannede.

Den efterfølgende redegørelse omfatter udelukkende de unge grønlænderes uddannelse i de praktiske håndværksfag samt uddannelsen af handels- og kontorfolk, og desuden strejfses uddannelsen af søfolk og fiskere. Uddannelsen inden for andre områder som f. eks. gæringen som lærer eller sygeplejerske behandles ikke her.

Udvælgelsen af de unge, som ønsker uddannelse i Danmark, finder principielt sted i Grønland, hvor myndighederne kender dem fra arbejdspladsen - og i vidt

omfang også deres forhold uden for denne. Igennem landshøvdingen indsendes de nødvendige papirer med oplysninger og attester til ministeriet, som derefter søger fremskaffet egnede lærepladser og sørger for hjemkaldelsen hertil.

For en lykkelig gennemførelse af en håndværker- eller handelsuddannelse vil det i praksis være påkrævet, at lærlingen ikke er alt for gammel. Han må have arbejdet så meget ved sit fag i Grønland, at han har en klar fornemmelse af, hvad der kræves rent fagligt, og han må naturligvis have lagt evner og håndelag for dagen. Hans personlighed bør desuden være sådan, at han er ærlig og retlinet, og at han har let ved at omgås andre mennesker, og han skal kunne rette sig efter givne ordrer fra sine foresatte. Af overordentlig stor betydning er det også, at hans dansk kundskaber er af en sådan kvalitet, at han uden større besvær kan klare sig såvel i det daglige som i teknisk skole, som jo er et obligatorisk led i læren. Endelig må han kunne præstere en tilfredsstillende helbredsattest.

Uanset opfyldelsen af disse krav er det klart, at den unge grønlænders ankomst til Danmark og hans nødvendige indleven i samfundet stiller ham overfor problemer og opgaver, som er meget forskellige fra hans hjemland, og han får brug for hele sin medfødte tilpasningsevne. Det er mærkeligt at møde den overvældende, støjende trafik, de strålende butikker og de høje huse, de travle mennesker, de forskellige spisevaner og omgangsformer, de hygiejniske indretninger og mange andre mærkværdigheder, som hører med til dagliglivet her, og som man ikke kender i Grønland fra andet end læsningen om disse ting. Der skal megen sund fornuft og dømmekraft til for ikke at få alt dette galt i halsen, og det er meget vigtigt, at de unge grønlændere støttes, så de ikke taber tråden i uddannelsen.

I modsætning til tidligere drages nu næsten alle fag med ind i uddannelsesprogrammet, hvilket selvfølgelig står i nøje sammenhæng med udviklingen af det grønlandske samfund. Af de fag, hvortil tilgangen er størst, kan nævnes: maskinarbejdere, bilmekanikere, tømrere, elektrikere, bagere, skomagere o. s. v., men også barberfaget og skrædderfaget er repræsenteret, således at der er givet uddannelse i over 20 forskellige fag.

Det er meget vigtigt at kunne skaffe grønlænderne gode lærepladser fordelt over hele landet, således at de ikke samles i enkelte byer eller inden for enkelte områder. Ministeriet har igennem årene knyttet mange gode kontakter med erhvervenes repræsentanter, faglige organisationer og private virksomheder. Det har i dette arbejde været en glæde at kunne konstatere, at man gang på gang møder stor velvilje fra en mesters eller fabriks side, når man på ny henvender sig, efter at et eller flere læreforhold er afviklet på smukkeste måde. Den største del af æren derfor må naturligvis tilskrives den eller de tidligere lærlinge, som har kunnet hævde sig både på lærepladsen og blandt deres kammerater.

For år tilbage måtte det være naturligt, at såvel mestre som ministerium måtte være noget usikre med hensyn til lærlingenes kvalifikationer og deres muligheder, når de med ofte ret mangelfulde sprogkundskaber og for fleres vedkommende uden at have prøvet det fag, de skulle uddannes i, ankom her til Danmark. For at sikre en god læreplads måtte man da fra ministeriets side ofte vælge imellem uddannelse på mestrenes betingelser eller ingen læreplads at få. Grunden var den, at mestrene umiddelbart måtte betragte en grønlandsk lærling som et ubeskrevet blad, som de ikke uden videre ville knytte til sig med så stærke bånd som en egentlig lærekontrakt, og problemet måtte derfor løses bedst muligt. En lettelse i forhandlingerne var det, at de fleste grønlandske lærlinge var over 18 år ved deres ankomst til Danmark, og der var derfor ikke nogen forpligtelse til at oprette kontrakt.

De antydede problemer synes nu at være overståede. De grønlandske lærlinge har dels vist sig at kunne honorere de forventninger, man har stillet til dem, og dels kommer de udvalgte nu frem med en betydelig bedre ballast end tidligere. På ganske enkelte undtagelser nær har de også alle kunnet stå læren igennem jævnsides deres „danske“ kammerater. De har ikke alle været lige dygtige, men mange har bestået svendepreven med bronzemedaille eller ros, og enkelte har opnået at kvalificere sig til sølvmedaille, hvilket er højeste udmærkelse.

Bevidstheden om, at de grønlandske håndværkslærlinge ikke står tilbage for nogen, har bevirket, at der nu ved aftaler om lærepladser altid kan regnes med, at lærlingelovens bestemmelser følges, både hvad mesterens og lærlingens pligter angår.

Foruden den faglige uddannelse skal der sikres de unge lærlinge betryggende ophold, og dette er måske ikke den mindst vigtige side af sagen. Der er næppe tvivl om, at omplantningen fra Grønland til Danmark virker overvældende på den unge grønlænder, selv om han ikke viser det. Det må derfor i hvert enkelt tilfælde i samarbejde med lærestedet sikres, at lærlingen anbringes under gode kår. Bedst er nok opholdet hos mesteren, så lærlingen får kendskab til det milieu, som han skal arbejde sig ind i. Herved får han et godt kendskab til dansk sprøg, til dansk kultur og levevis, som er meget udviklende, og som mange er overordentlig glade for at få lejlighed til at tilegne sig på denne måde. En sådan anbringelse under rolige og sunde forhold med let adgang til gode kammerater og værdifuldt foreningsliv i forbindelse med den „opdragergerning“, som udøves af mesteren og hans familie, kan næppe vurderes for højt, idet en sådan påvirkning sætter sit varige præg på den unge grønlænder og som regel giver ham den personlige indstilling til samfundsproblemerne, som han kan bygge videre på i sin kommende tilværelse i Grønland.

Mens den praktiske uddannelse som nævnt ligger særdeles godt for den unge grønlænder, må man regne med, at sprogvanskeligheder kan virke som en hindring

for hans fuldstændige tilegnelse af den teoretiske viden, han skal have i teknisk skole, men også her viser han ofte energisk og dygtigt arbejde, og bortset fra den første svære tid opnår han i almindelighed et smukt resultat.

Langt de fleste af de uddannede håndværkere fremsætter ønske om at måtte få en noget videregående teoretisk uddannelse, f. eks. på teknologisk institut, og deres ønsker imødekommes gerne, da man har erfaring for, at de har stort udbytte af denne undervisning. Enkelte har været i stand til at gennemføre læsning til maskinmester, to har bestået den statsautoriserede installatørprøve, og en læser til ingeniør på maskinteknikum og en til elektroingeniør.

Foruden den egentlige lærlingeuddannelse af de ganske unge grønlandere, som er omtalt foran, sørger ministeriet for - efter anmodning fra de grønlandske myndigheder - at veltjente og stabile grønlandske håndværkere, formænd og andre får lejlighed til at gennemgå en kortere uddannelse i Danmark. Disse anbringes efter særlige aftaler i virksomheder, hvor de kan få kendskab til arbejdsformer, tilrettelæggelse og rationalisering af arbejdet, og erfaringen viser, at der er gensidig tilfredshed med denne form for uddannelse.

Som et værdifuldt led i uddannelsesarbejdet kan endvidere nævnes, at adskillige unge fiskere i de seneste år har fået lejlighed til at studere dansk fiskeri på nærmeste hold. Hvert år tages 4-5 unge grønlandere herved for en vinters ophold på Danmarks fiskerhøjskole, hvor de vænner sig til dansk sprog og tankegang blandt kammerater, der har samme interesser som de selv. Efter skoleopholdet sørges der for hyre til dem på gode fiskerbåde, og de fleste af dem klarer da sig selv under resten af opholdet her. Mange af dem søger konsekvent efterhånden at få hyre hos forskellige fiskere for at lære så varierede fiskerimetoder som muligt, og de opnår derved værdifuld inspiration til deres kommende indsats i de grønlandske farvande. Opholdet her varer sædvanligvis 1-2 år.

Endelig kan det oplyses, at ministeriet i samarbejde med Den kgl. grønlandske Handel fra 1954 har iværksat en egentlig uddannelse af grønlandske søfolk. M/s „Kaskelot“ er indrettet som skoleskib for 8 unge elever, som udvalgtes blandt ca. 60 interesserede. Elevtiden er sat til 2 år. Under skibets oplægning om vinteren i København skal eleverne det første år på en almindelig højskole, hvor de undervises i almindelige fag og iøvrigt deltager i undervisningen og fritidsarbejdet sammen med danske kammerater. Herefter skulle de have nået en udvikling, som sammen med den iværksatte undervisning på skibet kan kvalificere dem til optagelse på en af statens sømandsskoler. Det første hold var på sømandsskole i Frederikshavn fra januar til april 1956 og er nu placeret som bedstemænd på forskellige skonnerter i Grønland.

Indtil 1950 afholdtes udgifterne ved de enkelte grønlænderes uddannelse efter individuelt behov. I ministeriet var man imidlertid opmærksom på, at der let herved



Jon Esekiasen,
fisker.



Knud Egede,
handelslærling.



Jens Hendriksen,
maskinlærling.



Gaba Paulsen,
bogtrykker.



Jarte Egede,
kontorelev.



Isak Stach,
reproduktionsfotograf.



Peter Rosing,
stud. tekn.



Gaba Schmidt,
formand.



Vittus Petersen,
vodbinder.

Unge grønlandere under uddannelse i Danmark.

opstod muligheder for forskelsbehandling, og der udarbejdedes derfor en fast plan for økonomien i læreårene, som skulle gælde for samtlige lærlinge. Denne plan, der blev godkendt af finansministeriet og folketingets finansudvalg den 28. juni 1950, indeholder følgende bestemmelser:

» . . .

Samtlige udgifter bliver posteret på 3 konti, for hvilke konti der hver for sig er fastsat nærmere regler.

Konto A omfatter udgifter til kost og logi samt undervisning og reparation af tøj og udgifter i anledning af sygekasse, medicin og sygehusophold, såfremt denne sidste udgift ikke afholdes af læremesteren. Disse udgifter betales i henhold til regning eller overenskomst afsluttet med værten for den pågældende, og omkostningerne varierer for kost og logi i reglen mellem 150-250 kr. om måneden, alt efter prisniveauet på det sted, hvor den pågældende lærling får sin uddannelse.

Konto B omfatter udgifter til beklædning, fodtøj, cykel eller andre nødvendighedsgenstande. Til afholdelse af de under denne konto nævnte udgifter er fastsat følgende beløb:

1. *år* til ekvipering i forbindelse med ankomsten til Danmark er fastsat 1200 kr., og herudover er fastsat 250 kr. til supplerende indkøb af de nævnte genstande.
2. *år* er der fastsat et beløb på 600 kr.
3. *år* 400 kr.
4. *år* 850 kr. plus 250 kr. som udrustningshjælp, såfremt den pågældende efter dette års udløb hjemrejser til Grønland.

Såfremt uddannelsen strækker sig over 5 år, stilles der det 4. år 500 kr. til rådighed og det 5. år 1100 kr. til rådighed. Såfremt disse beløb ikke forbruges, udbetales eventuelt overskud til den pågældende forinden udrejsen til Grønland.

Konto C omfatter udgifter til lommepenge, herunder udgifter til frisør, toiletgenstande og småforbrødenheder. Endvidere til cykelreparationer, rejser og feriepenge. Som lommepenge udbetales der lærlingene 10 kr. ugentlig i det første år, 11 kr. ugentlig i det andet år, 12 kr. ugentlig i det 3. år og 13 kr. ugentlig i det 4. år. Til cykelreparationer kan udbetales indtil 50 kr. årligt og til sommerferie og rejser i årets løb 160 kr. årligt, såfremt ferien holdes på grønlænderhjemmet, og 250 kr., såfremt ferien holdes udenfor grønlænderhjemmet.“

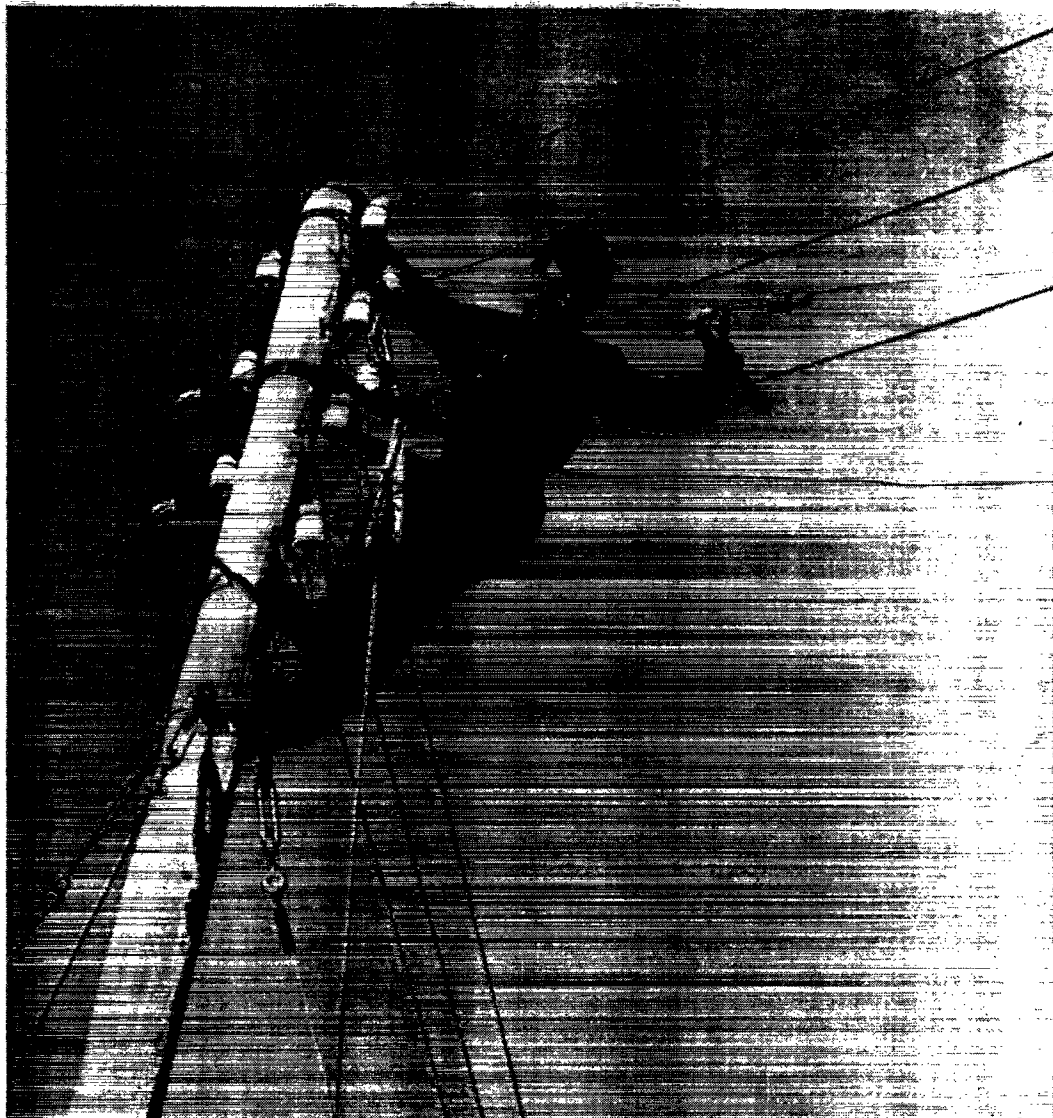
Ved bedømmelsen af størrelsen af de nævnte tilskud må der tages skyldigt hensyn til, at de unge grønlændere normalt ikke har mulighed for at modtage samme støtte fra familien, som lærlinge her fra Danmark kan få, dertil er der for langt til far og mor samt onkler og tanter.



Bødkerhåndværket var et af de første håndværk, som grønlandere blev oplært til i Danmark. På billedet, der er fra hvalfangerstationen Tovkussak, er man ved at behandle spæk til hjemsendelse.

Foto: Bondesen

For hver enkelt lærling udarbejdes hvert år en „kontrabog“, hvori årets bevil-
linger efter foranstående retningslinier er fastsat til underretning for både lærling
og mester. Mesteren afholder i reglen udgifterne månedsvis forud og indsender
regnskab på blanketter, der svarer til „kontrabogen“s konti, til refusion fra mini-
steriet. Mesterens tilsvær, lærlingeløn eller månedsløn til lærlingen, fradrages de
månedlige opgørelser og bevirker således, at uddannelsesomkostningerne kan hol-
des nede på et rimeligt niveau.



Idag er grønlanderne mere interesseret i at lære moderne håndværk, samtidig med at tekniken har holdt sit indtog i landet. Foto: Helge Christensen

Når en lærling har bestået sin svendeprøve, vil han normalt fortsætte med at arbejde i sit fag i kortere eller længere tid, forinden han udrejser til Grønland. Det har vist sig at være af stor betydning, at lærlingene derved får øvelse i at klare sig på arbejdspladserne på eget ansvar, og at de får mulighed for også økonomisk at stå på egne ben. Uddannelseskontoen lukkes da for dem, og det viser sig i de fleste

tilfælde, at de meget vel kan indordne sig i det danske samfund som nyttige og gode borgere.

Spørgsmålet om tilbagebetaling af den opståede uddannelsesgæld optager de grønlandske håndværkere levende. Der er næppe tvivl om, at de fleste af dem nærer et stærkt ønske om at kunne frigøre sig for denne byrde, selv om de efter de gældende bestemmelser ikke har pligt til at tilbagebetale. At dømme efter den interesse, der vises problemet, vil det være nødvendigt at søge fastsat retningslinier for afvikling af gælden, og sagen er da også genstand for nærmere undersøgelser.

I denne sammenhæng kan det oplyses, at der blandt lærlingenes forældre i Grønland er en stigende forståelse af, at de har mulighed for at støtte deres børn under en uddannelse i Danmark, og ministeriet er begyndt at modtage tilskud til uddannelsen fra disse forældre.

Som det fremgår af det foranstående er lærlingeuddannelsen nu fastlagt således, at der i hvert enkelt tilfælde tilstræbes et resultat, som er fuldt på højde med de uddannelsesmæssige krav, der normalt stilles til andre unge danske, og der er hermed skabt den nødvendige forudsætning for udvikling af en dygtig og målbevidst grønlandsk håndværker- og handelsstand, hvis indsats man med forventning må se hen til i den kommende udvikling i Grønland.